

sét; nem az érzékiséggel esigázta föl itt Zola az érdeklődést, mint annyi más regényében, hanem a személyei lélekrajzával, akiknek sorsát mindvégig érdekessé tudja tenni.

Zola regényei közül sok elavult, éppen azok, amelyek megjelenése a legnagyobb port verte föl, de az ilyen regényt mint a szóbanforgó, ma is örömmel olvassuk, teljesen elevennek érezzük és méltányoljuk emberalkotó művészetét.

*

Pierre Loti, akit csak nemrég vesztett el a francia irodalom, egészen más világba vezet bennünket. Balzac és Zola erőteljes fejlődésen mentek át, az előbbi a romanticizmuson át a realizmus felé törekszik, az utóbbi pedig az érzéki naturalizmuson át egy megtisztult realizmushoz jut. Loti büszkén mondta magáról: „Semmi sem történt velem, mit homályosan már legelső éveimtől fogva nem sejdítettem volna.“ Két idegen szóval lehet jellegmezni legjobban az ő egész munkásságát: pesszimizmus és exotizmus. Az első vezeti el az utóbbihoz. Ez a XIX. századvégi író sok rokonságot mutat föl egy XIX. század elejéről való Chateaubriandnal. Mindkettőjükre ránehezedik az életunalom s az irodalomban keresnek feledést. Loti messze exotikus tájak leírásával igyekszik elaltatni fájdalmát, de az gyógyíthatatlan. Az „Izlandi halász“ című regénye a bretagne-i halászok életét tárja az olvasó elé. Az előtérben egy szerelmes pár van, akik vágyódnak egymás után, de csak hosszas várakozás után egyesülnek, azonban a tenger, a bretagne-i halászoknak ez az élet- és haláladója, magának kívánja a férfit s a rövid boldogságnak vége lesz. Egyszerű emberek egyszerű élete ez a regény, olyanoké, akik nem tudják szavakba rakni az érzelmeiket, hanem tetteikkel mutatják meg lelkük mélységét. Mintha álomszerűen peregnének le az események, a valóságot Loti ködszerű stílusán átszűrve látjuk. Az író csendesesen szövi a tragédiát, lágy, misztikus álmodozással visz bennünket végig a történeten és a kis embereknek ez a nagy fájdalom bennünket is elfog, lebilincsel.

Ha Zola az érzedek s Loti a szív költője, Romain Rolland az eszünk-höz kíván szólni. Sokat vitatkoztak róla: németbarátnak is, bolsevistának is mondták, pedig egyik sem volt. A háború alatt olyan elveket vallott, amikért a franciák défaitistának bélyegezték. Fájdalmasan kellett tapasztalnia, hogy egyre inkább eltávolodik honfitársaitól és hogy a túlsó oldalról tapasztolnak neki legjobban. Franciaországban még most sem valami nagyon szeretik s ma is németek olvassák szívesebben munkáit. Utopisztikus rajongó; gyűlöli a végleteket s éppen azért nem barátja a bolsevistáknak sem. Végtelenül szereti az emberiséget, s úgy véli, ezért le kell döntenie a nemzeti korlátokat. Tudva, hogy eszméi nem egyeznek a kor szellemével, a jövőző előfutárának hiszi magát. Az elmélet embereként indult a harcba, de a *Jean Christophe* tíz kötetével az első regényírók közé küzdötte föl magát. Újabban írott regényei már sokkal színtelenebbek s hősei inkább az ő eszméinek hordozói, mintsem élő alakok.

A *Clérembault* nem készült regénynek, bár regényformában van írva. Tendenciája a háború ellen irányul. A főhősben intelligens átlaglelket igyekszik bemutatni, akit a háború első lelkesedése magával ragad, de aki, mikor fia elestével az ő szíve is halálos sebet kap, attól kezdve csak mérsárlást lát a háborúban. És akkor mindenki ellen fölveszi a harcot; de a hívek csak lassan gyűlnek, az ellenfelek száma pedig légió. Egy fanatikusnak a golyója vet véget küzdelmének.

A *Jean Christophe* még a szív szülötte volt; eseményeit nagyrészt átélte Romain Rolland. Nem így ez újabb munkájában. Itt a személyek meglehetősen légiés alakok, az író egy-egy eszméjének megtestesítői. Sok a hosszadalmas vitatkozás a regényben, amelyek szociológiai értékezés jellegét kölesönzik neki.

Megyeri József.

Aino Kallas: Töviskoszorú. (Finnből fordította: Bán Aladár.) A Balti-tenger partján és szigetein sokszázados rabszolgaságából felébredt egy kis nép, amelyről alig tudtunk és tudunk valamit. Szolgáruhában, dacos várakozásban, csendben élte

életét apró házacskáiban, melyek ijedten bújnak össze, mintha üldözőktől félnének. Szolgasorban élt ez a nép, kegyetlenül elnyomva politikai uraitól, az oroszoktól s gazdasági zsarnokaitól, a német földesuraktól; jelleme is szolgajellemé fejlődött, mint ahogy szolgatermesztűek hazája kövei is. „Sohasem emelkednek hegyre, nem törnek az ég felé, hanem behúzódnak a föld belsejébe s szívükbe rejtik a dacot, mint a szolga.“ Most végre a kis észti nép lerázta bilincseit, ledobta fejről a töviskoszorút, elnyerte az áhított függetlenséget.

Alig tudtunk valamit erről a szenvedő népről, pedig az európai népek között mint testvérek állunk egymás mellett. Egy néptörzsnek vagyunk maradék hajtásai s a közös származásnak erős kapcsolatot kellene közöttünk kovácsolnia. Epp ezért ennek a kis könyvnek már maga az a körülmény is kölcsönözne bizonyos külső értéket, hogy rokonainkról szól, északi testvéreink multjából mesél, de vannak neki olyan, belső értékei is, melyek az elolvasását maradandó lelki élménnyé avatják.

Aino Kallas finn író az észti néptörténetéből beszél el — szinte azt mondhatnók — legendákat. Legendáknak nevezhetnők őket, nem azért, mintha csodák estek volna meg a szolgaország földjén, hanem mert a bemutatott alakok majdnem mind felmagasztosult mártirjai egy szenvedő népnek s lelkükben hordják nemzetük multját és jövőjét. Az író nő meleg asszonyi szíve szeretettel és büszkeséggel tekint az elnyomottakra. Szeretettel simogatja meg naiv kárörömben izzó arcát a kis

dajkának, aki fellázadva az élet igazságtalanságán, gazdái távollétében a saját gyermekének rongyaiba burkolja a gondjaira bízott kis bárócsemetét s nem törődik vele, hogy korbáccsal kell bünhödnie, amiért csak pár percre is megpróbálta helyrehozni a sors igazságtalanságát. Büszkeséggel néz a dacos észti parasztra, aki inkább a halált választja, de nem engedi megbotozni magát; szájalommal s megértéssel öleli magához az egész népet, melynek lelkében századokig forrott a dac és az elnyomók elleni gyűlölet s mely rajongva várta a szabadítást, mint egyik kis felekezettük azt a megígért „fehér hajót“, mely őket szebb hazába volt szállítandó. Szerelemről alig esik szó ebben a könyvben s ha van is, szomorú és bánatos, de az első emberpár egymásratalálásának fenséges jelenetét éljük át, mikor Karponai Gertrud történetében a Dagó szigeti pestis után életben maradt egyetlen férfi és nő találkozását és szövetkezését olvassuk.

Amilyen kitűnő ismerője Aino Kallas az emberi léleknek, éppoly csodálatos mélyen be tud hatolni a föld, a természet lelkéhez is. Természeti képeit, leírásait a bennük elömlő meleg líraiság teszi színesekké, közvetlenekké.

Hálásak lehetünk a fordító iránt, aki ügyes kézzel válogatta össze a gyűjteményt és szerető gondnal tolmácsolta az író gondolatait. A sok nagy reklámmal dolgozó és szenzációt hajhászó fordítás között, mely napjainkban megjelenik, ez az egyszerű és izléses kiállítású könyv a legigazibb, legmaradandóbb értékek egyike.

R. E.